

Gebruikswijzer

Deze map bevat een handleiding van 16 pagina's. In de handleiding komt het volgende aan de orde:

1. Functie en opzet van dit pakket, 1
2. Werken met het diagnose/handelingsplanblad, 1
3. De drie niveaus van begeleiden, 2
4. De aanpak van de verantwoorde begeleidingssessie, 2
5. De technieken, 8
6. De vier hulpbladen, 13, 14, 15, 16
7. De leeskaarten 1 t/m 374 voor M3 t/m M8

1. Functie en opzet van dit pakket

1.1 De functie

De *DMT-oefenmap M3 naar M8* is een hulppakket voor kinderen met een vertraagde ontwikkeling op het gebied van het technisch lezen.

Het gaat om kinderen die op de DMT een C, D of E scoren. Dat betekent dat deze map geschikt is voor kinderen met leesproblemen en voor kinderen met dyslexie.

1.2 De inhoud

De map bevat naast deze inleiding 390 oefenkaarten.

De bladen zijn aangepast aan de kenmerken van de niveaus van de Cito-indeling M3, E3, t/m M8. Zo mogen de teksten op M3 geen hoofdletters bevatten en mogen de zinnen niet langer zijn dan 6 woorden.

Per niveau is op een tussenblad de keuze voor de oefenstof verantwoord. U kunt dan lezen wat de kenmerken van het desbetreffende niveau zijn en welke consequenties dat heeft voor de oefenstof.

Bij E3 mogen alleen eenlettergrepige en twee-lettergrepige woorden voorkomen, maar omdat de kinderen eind groep 3 ook de derde kaart van de DMT voorgeschoteld krijgen, is er voor gekozen om ook al enkele kaarten met meerlettergrepige woorden op te nemen.

Ook mogen de zinnen niet over de regels gaan bij E3. Dat betekent dat de leesbladen nu beter passen bij de nieuwe indeling van M3 t/m M8.

Een belangrijke keuze is ook dat het hele bereik van M3 naar M8 in één map zit. Daarmee is deze map een basismap geworden.

De map bevat leeskaarten en geen auditieve oefeningen.

We adviseren trouwens om bij de auditieve activiteiten de woorden te gebruiken die op de oefenbladen staan. Op die manier sluiten de oefeningen van de deelvaardigheden beter aan bij de woorden die gelezen moeten worden.

Ook zijn vanaf M4 de illustraties weggelaten zodat

de teksten ook voor de oudere kinderen met leesproblemen te gebruiken zijn. Op M3- en E3 niveau komen er allerlei soorten oefenbladen voor en op M4 t/m M8-niveau steeds drie soorten oefenbladen.

1.3 Technisch lezen en begrijpend lezen.

Deze map richt zich vooral op het technisch lezen. In de verantwoorde begeleidingssessie op blz 2-7 is te zien dat in de begeleiding de relatie met begrijpend lezen wordt gelegd.

In 2013 zal er een aansluitende map verschijnen voor kinderen met problemen met het begrijpend lezen. Deze map voor begrijpend lezen maakt gebruik van de teksten in deze oefenmap.

1.4 Het lettertype

De woorden op de DMT-toetskaarten en de AVI-toetskaarten zijn weergegeven in het Arial-lettertype.

Om het pakket zo goed mogelijk daarbij aan te sluiten, is er voor gekozen om ook binnen deze oefenmap dat lettertype te gebruiken. Ook is er gekozen voor een lettergrootte van 12 tot 18.

Wij hebben dus geen gebruik gemaakt van de lettertypes van Christian Boer (en anderen), grafisch ontwerper met dyslexie.

Zo zijn er meerdere lettertypen speciaal ontwikkeld voor mensen met dyslexie. De relatie met het lettertype zoals gebruikt door het Cito is van doorslaggevende betekenis geweest bij onze keuze. Deze map is immers een map die aansluit bij de Cito-toetsen.

2. Werken met het algemeen diagnose/handelingsplanblad

Het centrale hulpmiddel in deze map is het Algemeen diagnose-en handelingsplanblad. Dat is aanwezig op blz. 13. Op de volgende pagina is een ingevuld voorbeeld te zien. Bovenaan vult u de persoonlijke gegevens en de toetsgegevens van DMT en AVI in.

Daarna vult u een rondje in voor het beeld dat van toepassing is. Als een kind M3 beheerst en E3 niet dan vult u alleen de rondjes in van deel twee (2.1 – 2.5) die van toepassing zijn. U scoort dan niet het dat kind ook deel 3 niet beheerst. Scoor in elk geval ook altijd wel deel 12.

Naast de aangegeven beelden is te zien welke leeskaarten u kunt oefenen met het kind. Onderstreep welke u daarvan uitvoert. Op die manier hebt u op één blad een diagnose en een handelingsplan weergegeven.

3. De drie niveaus van begeleiden

Bij de begeleiding van kinderen met leesproblemen kunt op enkele niveaus van intensiteit te werk gaan. De drie niveaus zijn:

1. Als de problemen niet al te groot zijn dan vult u het diagnose/handelingsplanblad in en u zoekt de bijbehorende leeskaarten en voert die uit. Dat kunt u toepassen bij kinderen die op de Cito-toetsen een C scoren of kinderen met een D die u voor het eerst gaat begeleiden.
2. Bij kinderen met een E-score en kinderen met een D-score waarbij de ontwikkeling na een eerste periode van begeleiden te weinig heeft opgeleverd, voert u de verantwoorde begeleidingssessie uit. Die aanpak staat beschreven op blz. 2-7.
3. Tenslotte is er nog een derde weg en dat is als u te werk gaat zoals beschreven in het nieuwe handboek voor dyslexie en leesproblemen (Pravoo-uitgave). Die aanpak is voor de E-kinderen aan te bevelen.

4. De aanpak van de verantwoorde begeleidingssessie

Als u een half uur met een kind of een oudere werkt, hoe hoort zo'n periode dan opgebouwd te zijn? Op blz. 3 is aangegeven hoe een

verantwoorde begeleidingssessie eruit ziet. Het basisprincipe van de opzet is dat tijdens iedere begeleidingssessie de helft van de tijd besteed wordt aan trainen en de andere helft aan het toepassen van de leesvaardigheden. In het nu volgende worden de stappen weergegeven.

De verantwoorde begeleidingssessie bestaat uit twee delen:

- fase 1: de helft van de begeleidingstijd wordt besteed aan trainen (stap 1 en 2)
- fase 2: de andere helft wordt besteed aan toepassen (stap 3 t/m 5.)

Zie het overzicht rechts.

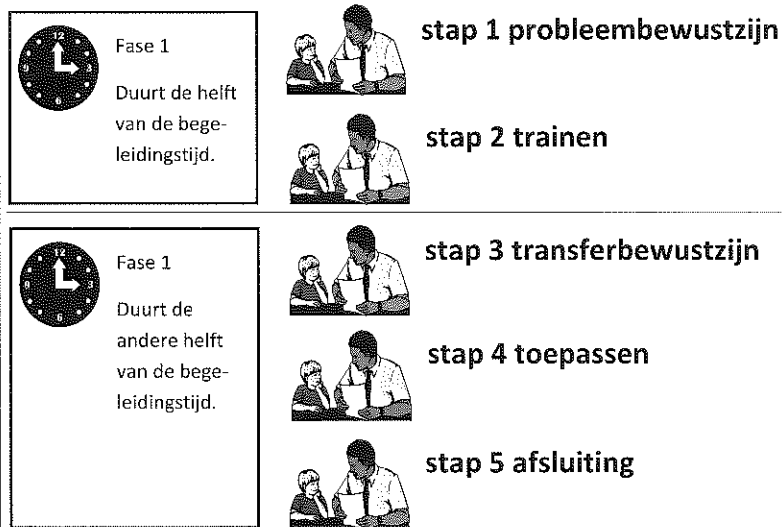
Algemeen diagnose- en handelingsplanblad bij DMT-oefenmap M3 naar M8

Naam: Sem de Boer Geboortedatum: 16-12-2002 Ingevuld op: 17-01-2012
 School/groep: W-Alexanderschool/gr. 4, 2e keer/Terwechel Ingevuld door: Julia v. K.
 Toetsgegevens: DMT/AVI: DMT I+2= 40 woorden = M3, DMT I+2+3= 65
 AVI-M3A: beheerst (1'50" 3 ft.) E3A: 2'36" 4 ft. Dat is te langzaam

Diagnose (Vul het rondje voor het beeld dat van toepassing is.)	kaartnummers (Onderstreep wat u uitvoert.)
1. Naar M3:	
☐ 1.1 M3 wordt niet beheerst en moet nu M3 leren beheersen	kaartnr. 1-82
☐ 1.2 De onderzochte heeft problemen met de (m)k(m)-woorden	kaartnr. 1-70
☐ 1.3 Problemen met het toepassen van de letterkennis	kaartnr. 33-69
☐ 1.4 De eerste kennismaking met de (m)mk(m)-woorden levert problemen	kaartnr. 71-82
2. Naar E3:	
☒ 2.1 M3 wordt wel beheerst en moet nu E3 leren beheersen	kaartnr. 83-120
☒ 2.2 De m(m)k(m)-woorden worden nog niet volledig beheerst.	kaartnr. 83-105
☒ 2.3 Moeite met letters/meerklanken; o.a.: ch/ch/ng/nk/ooi/etc.	kaartnr. 86-96
☒ 2.4 Moeite met de moeilijke m(m)k(m)-woorden: zoals springt, stroomt, vriend, etc.	kaartnr. 97-105
☐ 2.5 Moeite met de eenvoudige tweelettergrepige woorden	kaartnr. 106-120
☐ 2.6 Moeite met het lezen van de hoofdletters	kaartnr. 83 (introductie), 84-120
3. Naar M4:	
☐ 3.1 E3 wordt wel beheerst en moet nu M4 leren beheersen	kaartnr. 121-176
☐ 3.2 Moeite met de eenlettergrepige woorden	kaartnr. 1-70, 71-105, 326-329
☐ 3.3 Moeite met de tweelettergrepige woorden	kaartnr. 106-120, 121-169
☐ 3.4 Moeite met de drielettergrepige woorden	kaartnr. 170-176
4. Naar E4:	
☐ 4.1 M4 wordt wel beheerst en moet nu E4 leren beheersen	kaartnr. 177-226
☐ 4.2 Moeite met de drie- en meerlettergrepige woorden	kaartnr. 194-226, 332-333
☐ 4.3 Moeite met de woorden -fie uitgesproken als -/tsie/-	kaartnr. 214-216
5. Naar M5:	
☐ 5.1 E4 wordt wel beheerst en moet nu M5 leren beheersen	kaartnr. 227-264
☐ 5.2 Moeite met de drie- en meerlettergrepige woorden	kaartnr. 170-176, 194-226, 230-264
☐ 5.3 Moeite met woorden eindigend op een open lettergreep: piano	kaartnr. 262
☐ 5.4 Moeite met woorden met -c- als -/k/- en c als -/s/-	kaartnr. 244-247, 300-301
☐ 5.5 Moeite met woorden met -y-, -x-, 's (auto's) 's ('s avonds)	kaartnr. 228-229, 242-243, 248-251
6. Naar E5:	
☐ 6.1 M5 wordt wel beheerst en moet nu E5 leren beheersen	kaartnr. 265-296
☐ 6.2 Moeite met de drie- en meerlettergrepige woorden	kaartnr. 170-176, 194-226, 230-264, 265-296
☐ 6.3 Moeite met -ch- als: -/sj/-, -ge- als: -/zje/-, -eau- als: -/oo/-	kaartnr. 270, 271, 273, 274, 275, 277
7. Naar M6:	
☐ 7.1 E5 wordt wel beheerst en moet nu M6 leren beheersen	kaartnr. 297-320
☐ 7.2 Moeite met drie- en meer-lettergrepige woorden	kaartnr. 170-176, 194-226, 230-264, 265-296, 297-320, 332-333
☐ 7.3 Moeite met leenwoorden	kaartnr. 304-311
8. Naar E6:	
☐ 8.1 M6 wordt wel beheerst en moet nu E6 leren beheersen	kaartnr. 321-344
9. Naar M7:	
☐ 9.1 E6 wordt wel beheerst en moet nu M7 leren beheersen	kaartnr. 345-358
10. Naar E7:	
☐ 10.1 M7 wordt wel beheerst en moet nu E7 leren beheersen	kaartnr. 359-370
11. Naar M8:	
☐ 11.1 E7 wordt wel beheerst en moet nu M8 leren beheersen	kaartnr. 371-382
12. Anders (onderstreep de technieken die u toe gaat passen)	
☒ 12.1 Leest spellend Wisselend	blz. 8: 1.1, 1.2, 1.2, 1.4, 1.5, 1.6
☒ 12.2 Leest te langzaam	blz. 8: 1.1, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8, 2.9, 2.10, 2.11, 2.12, 2.13, 2.14
☐ 12.3 Leest onnauwkeurig	blz. 11-12: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6
☒ 12.4 Leest ook nog: Matig zelfvertrouwen	Verken met de stappenkaart.

Opbouw van de verantwoorde begeleidingssessie

- probleembewustzijn ('Zo lees ik')
- procesbewustzijn ('Dit gaan we doen, dit proberen we te bereiken')
- evaluatiebewustzijn ('Zo lees ik nu'). Zie de vierde kolom van het blad voor de cognitieve benadering. Dit blad is aanwezig in de map op blz. 14. De leerkracht vult dat blad vooraf in en bespreekt het blad eerst enkele keren met het kind. Onderaan ziet u een ingevuld voorbeeld.

Eerste kolom: 'Zo lees ik'.

Hier noteert u, of het kind zelf, hoe het leest. Doe dat zo concreet en overzichtelijk mogelijk, eventueel met een tekeningetje erbij. Als een kind een groot scala aan typen leesproblemen heeft, dan noteert

In het nu volgende worden de fasen beschreven.

stap 1 probleembewustzijn

u hier maximaal twee probleemtypen, anders wordt het te onoverzichtelijk voor het kind.

Beperk u tot de typen waaraan u de eerst komende tijd aandacht wilt gaan besteden.

Iedere sessie van speciale leesbegeleiding begint met de vraag aan het kind: Waar werk je aan? Het begeleide kind moet zelf leren zeggen waar het mee bezig is. Het kind kan dat pas nadat het met de leerkracht het blad voor de cognitieve benadering (zie hieronder) heeft besproken.

We moeten voorkomen dat de leesontwikkeling wordt geremd omdat het kind niet begrijpt wat de bedoeling is van de begeleidingsactiviteiten. Als kinderen met leesproblemen weten wat er aan de hand is, weten ze ook waar ze zich voor moeten inzetten.

Die optimale betrokkenheid bij de speciale leesbegeleiding kan worden bereikt met behulp van de *cognitieve benadering*. Daarin wordt gestreefd naar:

Tweede kolom: 'Dit gaan we doen'.

Hier noteert u wat er gedaan wordt om het leesgedrag van het kind te verbeteren. In deze kolom geeft u het handelingsplan aan met vakjes ervoor, die afgetekend kunnen worden. In de tweede kolom wordt dus het handelingsplan voor het kind genoteerd.

Na twee of drie keer bespreken, weet het kind waar het om gaat en dan kunt u het kind de vraag stellen zelf te vertellen waar het mee bezig is of waar het aan werkt.

Iedere begeleidingssessie moet beginnen met een actief moment, waarop het kind zelf vertelt wat het gaat doen. Zo'n moment zorgt er voor, dat er niet over het hoofd van het kind heen gewerkt wordt, zodat het effect van de begeleiding optimaal zal zijn.

Blad voor de cognitieve benadering van: Dem de Groot

datum: 9 jan. 2012

 Zo lees ik:	 Dit gaan we doen:	 Dit proberen we te bereiken:	 Zo lees ik nu:
☒ Ik kan al lezen op niveau E3 ☒ Ik maak veel fouten bij kleine woorden als: de, met, een, zeg, die, dat, daar, hier, ze, het. ☒ Op kaart M4: 14 fouten.	☐ kaarten lezen ☐ kaart 4 t/m 9 (kleine woorden) ☐ kaart 121 en verder ☐ eerst kleine woorden zoeken, onderstrepen en dan de tekst lezen ook in boekjes op M4-niveau ☐ 14 november kijken hoe het gaat. ☐ techniek 3.1 t/m 3.6	☐ op M4 AVI-kaart 2 of 3 fouten lezen ☐ beter lezen van de kleine woorden ☐ M4 AVI-kaart binnen de tijd lezen	14 november: • in M4 maar 2 fouten in kleine woorden en 2 fouten in langere woorden en binnen de tijd, dus beheerst • Ik mag nu oefenen op E4-niveau

Blad voor de cognitieve benadering

Het werken volgens de verantwoorde begeleidings-sessie is essentieel voor de speciale leesbegeleiding.

Als het blad van de cognitieve benadering aan de kinderachtige kant is, kunt u zelf een wat stoerder/ volwassener formulier maken voor de oudere kinderen of volwassenen.

Het werken met dit blad komt voort uit wat de *cognitieve benadering* wordt genoemd. Dat wil zeggen dat bij de speciale leesbegeleiding zoveel mogelijk het verstand van het kind/de oudere ingeschakeld moet worden. Het gebruiken van principes uit de cognitieve psychologie is een van de eisen die de commissie *Dyslexie* stelt aan een verantwoorde begeleiding.

Nadat het kind verteld heeft waar het mee bezig is, zegt de leerkracht wat er tijdens die sessie wordt gedaan. De leerkracht vertelt wat er geoefend gaat worden in stap 2 en wat er gedaan wordt in het kader van het toepassen van de leesvaardigheden, zoals in stap 4 van de verantwoorde begeleidings-sessie aan de orde komt.

Essentieel bij de cognitieve benadering is dat het kind alles herhaalt en nazegt. Over het algemeen is het aan te bevelen de gegeven instructies steeds door het kind te laten herhalen.

Kinderen weten dat op den duur en zullen veel beter opletten, omdat ze weten dat het herhaald moet worden.

De derde kolom: 'Dit proberen we te bereiken'

Hier wordt ingevuld wat men na verloop van tijd probeert te bereiken.

De vierde kolom: 'Zo lees ik nu'

Na een periode van begeleiding wordt in de vierde kolom aangegeven hoe de situatie is na de periode van begeleiding. Daarbij is het belangrijk ook door het kind vast te laten stellen hoe het vorige keer op een toets scoorde en hoe die score nu is.

Een andere mogelijkheid is gebruik te maken van cassette-opnames (of een andere geluidsdrager), zodat het kind naar zichzelf kan luisteren en ook zelf aan kan geven wat er veranderd is. In termen van de cognitieve psychologie spreken we dan van evaluatiebewustzijn. Het is belangrijk goed te investeren in het bespreken van dit blad. Het kind krijgt het blad in een showmap en moet het iedere sessie weer bij zich hebben om er even op te spieken, als het niet meer uit het hoofd kan zeggen waar het mee bezig is. Stap 1 duurt in de praktijk vaak niet langer dan een of twee minuten.

stap 2 trainen

Nadat de leerkracht/hulpverlener heeft verteld wat er die sessie gaat gebeuren en het kind dat nagezegd heeft, wordt er ongeveer een kwartier getraind.

Dat kan met de leeskaarten uit deze map. Er komen vier typen bladen in deze map voor: -leeskaarten voor de letterkennis. Zie kaart

35, 36 of 37

-leeskaarten voor het aanvankelijk lezen. Deze spreken voor zichzelf, bijvoorbeeld de kaarten: 4, 5 of 6.

-leesbladen met zinnen die ook geoefend moeten worden. Zie de kaarten 25, 27 of 70.

-leeskaarten met een strip bovenaan. Ze bevatten een deel met de nadruk op het leren lezen van woorden en een tekst waarin die woorden zijn verwerkt. Voorbeelden van die duo's zijn de kaartnummers 24 en 26 en 81 en 82. Meestal zijn er tussen de woordenbladen en teksten nog de zinsbladen geplaatst zodat u op alle drie niveaus oefent met het kind, dus op woordniveau, op zinsniveau en op tekstniveau.

Hieronder wordt weergegeven op welke wijze u de bladen met de strips moet behandelen. De bladen komen bij M3 en E3 nog in beperkte mate voor, maar in de fasen M4 t/m M8 komen ze veelvuldig voor.

De behandeling van leesbladen:

1. De aanpakinstructie

Het blad begint met de instructiestrip. Daar wordt aan de hand van een voorbeeld uitgelegd welk type woorden het kind/de oudere gaat leren lezen. In het voorbeeld op blz. 5 leert u het kind het aanpakgedrag van het zgn. zingend lezen. Daarbij zegt het kind het eerste woorddeel en houdt het de laatste letter aan, dus: *trommmmm*, dan kijkt het verder en zegt het het tweede deel erachteraan. Op deze manier voorkomt u het spellend lezen. Zie over het zingend lezen ook kaart 1. Dat is het lezen met verlengde klankwaarde.

Daarna legt u het kind ook uit dat het pas lezen is als het kind denkt aan wat het woord voorstelt (of wat het is, of hoe je het woord in een zin kunt gebruiken).

Ook hierbij laat u het kind die uitleg nazeggen. Een basisprincipe in de begeleiding is dat iedere instructie door het kind nagezegd moet worden.

Het verdelen van woorden in lettergrepen is niet gedaan in dit programma omdat sommige scholen met klankvoeten werken.

Het uitleggen van de instructie wordt afgesloten door het kind die uitleg te laten navertellen. Als dat onvoldoende gebeurt, kunt u de uitleg nog een keer herhalen.

2. De oriëntatie-oefening

Nu kijken we naar de woordrijen. (zie hieronder). U zegt tegen het kind: "Ergens in deze rijen woorden staat het woord *garnaal*."

Probeer eens zo vlug als je kunt dat woord te vinden."

erop	kwartier	nogal	wasbak	eenmaal
uitleg	uitkomst	ontstaan	orgaan	ontstaan
kermis	onjuist	vanuit	toeval	vanzelf
normaal	onrust	vanzelf	uitspraak	daarbij
toekomst	aanval	afval	intocht	doorheen
hoewel	aantal	atlas	buurman	slagroom
pardon	aanrecht	garnaal	elkaar	aandacht
eraan	kantoor	kermis	afpraak	fornuis
onzin	welkom	portier	omdat	zwembad
album	persoon	portret	terwijl	partij
marmot	daarmee	spontaan	daardoor	indruk
miljoen	waarom	wanhoop	vandaag	lulak

Noem zo uit iedere rij een woord en spoor het kind aan dat snel op te zoeken. Het kind oriënteert zich zo op wat het straks moet gaan lezen.

3. Onderstrepend meelesen met een op het leesprobleem gerichte voorleesvorm

U leest de woordrijen voor. Het kind heeft een kopietje van het blad en terwijl u voorleest moet het kind onderstrepend meelesen. Van kinderen met leesproblemen is bekend dat ze vaak niet met hun ogen zijn waar een voorlezer op dat moment is. Het onderstrepen zorgt er voor, dat het kind/de oudere zijn best doet met de potloodpunt te zijn waar u aan het voorlezen bent. Bovendien leidt de punt van het potlood de waarneming van het kind naar het woord toe, zodat de visuele verwerking van het woordbeeld optimaal is. Het voorlezen gebeurt niet zomaar, maar heel gericht. Afhankelijk van het problematische leesgedrag van het kind kiest u een voorleesvorm. We geven de mogelijkheden:

Als het kind spellend leest:

U leest alle rijen in het aanpakgedrag voor. Dus: *errrrrop, uittttttleg*. enz. en het kind leest onderstrepend mee. Hoewel niet zo makkelijk, maar ook de ploffers als de *t* kunt u wel aanhouden.

Het kind leest onnauwkeurig

U leest de woorden een keer zeer langzaam voor en daarna nog een keer in een gewoon tempo. In beide gevallen leest het kind onderstrepend mee.

Het kind leest te langzaam

U leest een keer de rijen langzaam voor en daarna een keer snel. In beide gevallen leest het kind onderstrepend mee.

4. Het kind leest

Nu leest het kind de rijen. U vraagt het kind eerst waar het tijdens het lezen aan moet denken. Bij het zingend lezen zegt u tegen het kind dat woorden die het kind in een keer kan zeggen niet gezongen hoeven te worden.

Tijdens het lezen grijpt u bij alle fouten in en wijst u op het aanpakgedrag. Regelmatig bespreekt u ook de betekenis van bepaalde woorden.

Kenmerkend voor deze aanpak in vier stappen is het realiseren van een volledige oriënteringsbasis. Hierdoor is het kind volledig voorbereid op het uitvoeren van de leestaak, waardoor het lezen door het kind beter zal gaan. Het is beter het kind er (te) goed op voor te bereiden, dan het kind te laten worstelen.

Tweelettergrepige klankzuivere woorden

Zie voor de behandeling blz. 4 en 5.

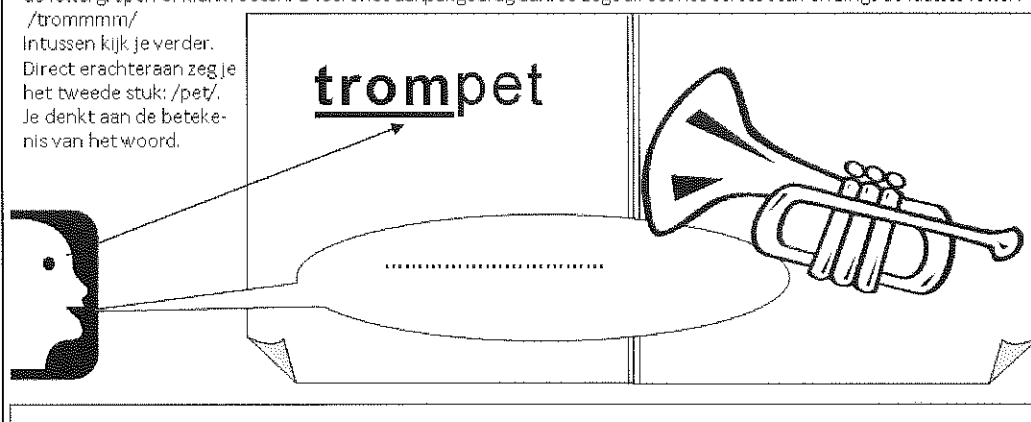
Instructie

Bespreek het type woord, nl. dat het uit twee lettergrepen bestaat. Laat eventueel een verticale streep zetten tussen de lettergrepen of klankvoeten. U leert het aanpakgedrag aan: Je zegt direct het eerste stuk en zingt de laatste letter:

/trommmm/

Intussen kijk je verder.

Direct erachteraan zeg je het tweede stuk: /pet/. Je denkt aan de betekenis van het woord.

5. De tekst lezen

Die tekst die bij dit blad hoort, behandelt u net zoals de woordrijen. Dus:

- een keer voorlezen en het kind laten luisteren naar het verhaal.

- oriëntatie-oefening: ergens in deze tekst staat de zin: *De meeste koffers zijn wel open*. Zoek die zin maar eens op.

- op de juiste manier voorlezen, terwijl het kind onderstrepend meeleeft.

- het kind leest de tekst zelf.

- u bespreekt regelmatig de betekenis van zinnen of woorden.

Calendrische met tweelettergrepige klankzuivere woorden

Zie voor de behandeling part 6 op blz. 7

Niets voor mij

"Mama ik ga bij Lars spelen."
 "Dat is goed", zegt mama.
 Lars, noem ik altijd buurman.
 Hij is twaalf jaar en geen echte buurman.
 Ik loop door de regen naar zijn huis.
 Hij doet de deur al open voor mij.
 In zijn huis liggen koffers in de kamer.
 De meeste koffers zijn wel open.
 In één van die koffers ligt een trompet.
 "Niemand kan daarop spelen", zegt Lars.
 Ik blaas op het mondstuk.
 Ik hoor lucht, maar geen muziek.
 "Je blaast niet hard genoeg", zegt mevrouw Jansen.
 Zij is de moeder van Lars.
 "Toe jongens, doe je best eens", zegt ze.
 Wij blazen totdat we rood worden.
 Mevrouw Jansen lacht.
 "Jullie weten niet hoe het moet", zegt ze.
 "Ik zal het eens laten zien."
 "Je moet je lippen op elkaar persen."
 "De lippen trillen en dan komt er geluid uit."
 "Daarbij druk je op de knoppen."
 "Een knop heet een ventiel."
 "Je hebt wel een lange adem nodig."
 Lars krijgt het gedaan, maar mij lukt het niet.
 Trompet spelen is niets voor mij.

stap 3 transfer-bewustzijn

Nu is de helft van de tijd voorbij en is het nodig om de andere helft aan het toepassen te besteden. Het kan daarbij wel eens voorkomen dat u met een blad niet verder gekomen bent dan het bespreken van de instructiestrip en het oefenen van enkele rijen woorden. Het is dan toch aan te bevelen te stoppen en de volgende keer verder te gaan vanaf het punt waar u nu gekomen bent.

Niet alle onderdelen van het leesblad hoeven in een keer helemaal gedaan te worden. Het is beter de bladen goed te oefenen dan ze er door te jagen. In het kader van de cognitieve benadering is het belangrijk

dat u steeds aan het kind uitlegt waarom het iets op een bepaalde manier moet doen.

Bijvoorbeeld: waarvoor is dat onderstrepd meelezen nu nodig? Binnen de orthodidactiek geldt de regel dat het (waarschijnlijk) weinig zinvol en verantwoord is wat u doet, als u zelf niet uit kunt leggen waarom u een bepaalde techniek of werkwijze hanteert. Nu gaat u een kwartier toepassen.

stap 4 toepassen

Om te beginnen zegt u:

We gaan straks een stukje uit de krant/in een boek (o.i.d.) lezen. Vertel me eens waar je bij het lezen van dat stukje op moet letten.

Het kind moet dan weer vertellen waar het mee bezig is en eigenlijk hetzelfde zeggen als bij de eerste stap van de verantwoorde begeleidingssessie. Aanvankelijk moet u dat misschien voorzeggen, maar op den duur moet het kind zelf in staat zijn weer te geven waar het aan moet denken, als het de leesvaardigheid toe moet passen. Nu moet het kind het getrainde toepassen bij het lezen in een leesboek of bij alledaagse leesactiviteiten, zoals het lezen van kranten, een tv.-gids, een moppenboekje, een handleiding, etc. Voor kinderen met leesproblemen is deze fase van de begeleiding essentieel, omdat ze vaak een zwakte hebben op het gebied van de transfer of training en dat betekent dat ze begeleid moeten worden bij die transfer. Een essentiële regel is dan ook dat er in elk geval de helft van de begeleidingstijd toegepast moet worden. Bij die toepassing past u de leesbegeleidingstechnieken van blz. 8-12 toe.

In deze fase van de toepassing is het belangrijk dat u ook de tekstverwerking begeleidt.

Bij de verwerking gaat het vooral om het voorstellend lezen. Dat wil zeggen dat kinderen een film van het gelezene aan de binnenkant van hun ogen zien.

Immers pas op basis van die film is het mogelijk weetvragen te stellen en naar de beleving (wat vind jij van ...) en verwachting (hoe zou het nu verder gaan?) te vragen.

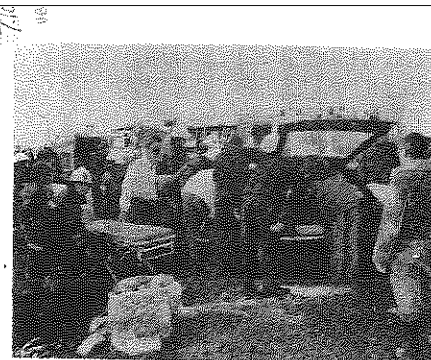
U oefent dat ook met de kinderen, dus de ogen dicht na een alinea en dan bespreken wat je aan de binnenkant van je ogen ziet. Stel ook wie-, wat-, waar-, wanneervragen en vragen over de hoofdpersoon.

stap 5 afsluiting

Als het halve uur (of korter) voorbij is, vraagt u het kind of het weet wat er de volgende keer geoefend moet worden. Aanvankelijk hebben kinderen moeite met die vraag, maar als u het eerst enkele keren voorzegt, zullen ze leren om aan te geven wat nog niet zo goed ging.

In de afsluiting vertelt u ook wat uzelf van de sessie vond, wat goed ging en waar nog aan gewerkt moet worden. Het spreekt vanzelf dat u

Hulpverlening kwam snel
en professioneel tot stand

FRONTALE BOTSING

Opperduit, 14 november 1992
Bij het inhalen van een stilstaande lesauto ter hoogte van de Juliana school botste een inwoner uit Lekkerkerk frontaal tegen een tegenligger. De gevolgen van deze manoeuvre waren dramatisch. Drie gewonden en grote materiële schade. De Lekkerkerkse en de chauffeur van de tegemoet komende auto moesten door de brandweer uit hun beknarde positie worden bevrijd. Beide auto's zullen ongetwijfeld totaallosverklard worden. Alle drie gewonden werden per ambulance naar ziekenhuizen in de omgeving gebracht. (NIM)

ook de gewone vragen stelt:

- hoe vond je dat het ging?
- wat vond je makkelijk?
- wat vond je moeilijk?

Maak zelf aan het eind nog enkele steunende en stimulerende opmerkingen. Noteer het verloop van de begeleidingssessie kort samengevat in een logboekje of een journaal.

Slotopmerkingen

De motivatie

Het is belangrijk dat kinderen betrokken blijven bij hun ontwikkelingsproces. Maak daarom gebruik van de stappenkaart van blz.16. Op dat blad noteert u leeskaartnummers en na iedere behandeling mag het kind dat kaartnummer omcirkelen. Helemaal rechts laat u een ruimte openen daarin kunt u beschrijven hoe het oefenen met de kaarten is gegaan.

Altijd op drie niveaus

Bij het leren lezen van kinderen met dyslexie moet

3

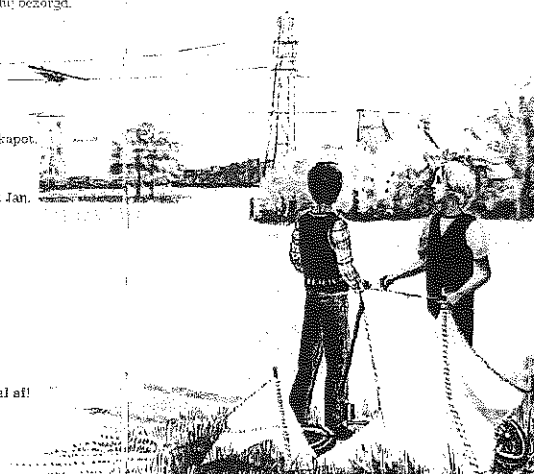
De noodlanding

Jan rent naar hen toe.
„Heb je je pijn gedaan, Peter?“ vraagt hij bezorgd.
„Nee,“ schudt Peter.
Langzaam staat hij op.
„Maar van mijn vlieg-fiets
is niet veel meer over,“
zegt hij zop.
„Kijk nou eens, Jan.
Het touw is stuk en de stokken zijn kapot.
En er zit een scheur in het lak.“

„Ach ja, het is niet erg, hoor,“ troost Jan.
„Dat maken we wel weer.“
Maar Peter hoort niet wat Jan zegt.
Hij luistert naar iets anders.
„Hoor je dat?“ vraagt hij openz,
en hij kijkt omhoog.
„Dat vliegtuig heeft motor-pech!“

Ja, nu hoort Jan het ook.
De motor van het vliegtuig sputtert.
Af en toe slaat de motor zelfs helemaal af!
Het vliegtuig verliest snel hoogte.
Nu maakt het een bocht
en verdwijnt achter de huizen.

„Ooo...! Het start neer
Daar, op die rij huizen!“ schreeuwt Jan.

er op drie niveaus geoefend worden.

- Op woordniveau: met behulp van de diverse woordrijen.
- Op tekstniveau: met de teksten.
- Er moet echter ook geoefend worden op zinsniveau.

Dezelfde aanpak voor het aanvankelijk lezen

De in de voorafgaande weergegeven aanpak voor het voortgezet lezen kan men ook hanteren bij het aanvankelijk lezen. Voor het aanvankelijk lezen is daarbij van belang:

- Geen losse auditieve oefeningen te doen, maar auditieve oefeningen te doen met woorden die in de tekst komen die daarna wordt gelezen. Op die manier sluiten oefeningen met deelvaardigheden aan bij waar het om gaat, nl. het lezen van teksten.
- Letterkennis vooral te oefenen door letters in flits te tonen, daarna die letters in de oefentekst op te zoeken en te kleuren en dan die oefentekst te lezen.
- Gebruik te maken van Okki-teksten, omdat daarmee handig de toepassing van het lezen geoefend kan worden.
- Vooral veel aandacht te besteden aan het zingend lezen als strategie voor het lezen van eenlettergrepige woorden. Zie o.a. kaart 1.
- Op een goede manier de aansluitende technieken te kiezen. Zie blz. 8 t/m 12.

De programma-aanpak

Bij kinderen waarvan je na driemaal (= anderhalf jaar) meten met een AVI-kaart hebt bepaald dat de nauwkeurigheid wel goed is, maar dat het tempo achterblijft, moet je stoppen met de gestarte aanpak. Voor die kinderen is er een andere aanpak nodig, namelijk de *programma-aanpak*.

Een voorbeeld

In de loop van groep 6 stelde de school vast dat er nauwelijks schot zat in de leesontwikkeling van Victor. Hij beheerste toen met betrekking tot tijd en nauwkeurigheid E4. In totaal zou Victor nog 100 weken groep 6, 7 en 8 bezoeken. De school verdeelde de resterende AVI-niveaus (niveau M6 t/m M8) over die 100 weken en maakte een planning waarbij Victor per 20 weken een bepaald avi-niveau zou gaan oefenen. Dat is ook gebeurd. In groep 8 stopte men in mei met de begeleiding. En toen bleek dat Victor met betrekking tot tempo niveau M8 niet beheerste, maar wel met betrekking tot nauwkeurigheid en leesbegrip. Door niet te stoppen met de begeleiding in groep 6 en niet te zwichten voor de dwang van strikte AVI-beheersingsnormen had men er dus voor gezorgd dat Victor onder begeleiding tot en met M8 geoefend had en daar profijt van kan hebben bij het studeren in het voortgezet onderwijs.

Niet naar Vernooij van het CPS luisteren

Het is dus een kindonvriendelijk (zoals Vernooij van het CPS voorstelt) standpunt om je handen van kinderen als Victor af te trekken. De moraal is: *accepteer de woordbeeldautomatiseringsstoornis, stop met de invalshoek van remediëring en bied een adaptieve begeleiding*. Bij de *remediërende* aanpak ga je ervan uit dat het probleem te remediëren

(op te heffen) is. Bij de *adaptieve* aanpak houdt je rekening met een bepaalde handicap en accepteer je die ook, maar kijk je hoe je daarbinnen toch sterke punten verder kunt ontwikkelen (bijvoorbeeld: nauwkeurig lezen). De opdracht die de school op deze manier vervult, is *het optimaliseren van de redzaamheid van een kind*.

De opzet in de praktijk

Voor Victor heeft de leerkracht de 100 weken vooraf gepland en een map samengesteld met daarin om en om leesbladen uit deze map. Er is dus gewoon orthodidactische leesstof gebruikt. Iedere week las Victor een keer thuis met zijn ouders, een keer met de leerkracht, een keer met een klasgenoot en een keer met de computer. Dat betekent dat er ook geen organisatorisch argument is om te stellen dat zo'n programma-aanpak onuitvoerbaar zou zijn.

Ongenuanceerd denken

Ongenuanceerde uitspraken als 'Uit onderzoek is gebleken dat...' getuigen van quasi-wetenschappelijkheid. De uitspraak lijkt zo op het eerste gezicht te kloppen, maar nadere analyse kan de waarde van zo'n uitspraak afzwakken.

Immers: hoe is dat onderzoek opgezet? Wat is de aard van de experimenten waarop het onderzoek is gebaseerd? Heeft men ook het nut van de programma-aanpak meegenomen in de uitspraak? Bij de begeleiding van kinderen met ernstige leesproblemen is het gepast om *genueanceerd* te denken. Het nu volgende speelt immers ook een rol.

Begrijpend lezen 'speciaal'

Soms is het eerste begeleidingsdoel niet het verbeteren van de leesteknik, maar de verbetering van de tekstverwerking, het begrijpend lezen.

Dat betekent dat het voor kan komen dat u zich alleen op het leesbegrip richt, maar soms is er ook een combinatie nodig van de begeleiding van het decoderen en de inhoudelijke verwerking. Voor het begrijpend lezen verschijnt er in 2013 een speciale aanvulling met:

- aangepaste leesbegripsvragen
- een programma begrijpend lezen 'speciaal'

De technieken

Bij de begeleiding van kinderen met leesproblemen is het belangrijk dat u op de juiste wijze reageert op problemen zoals bijvoorbeeld spellend lezen of iets anders lezen dan er staat. Die verschillende benaderingen worden leestekniken genoemd.

Op blz. 8-12 staan enkele technieken voor drie leesbeelden, nl. kinderen die spellend lezen, kinderen die te langzaam lezen en kinderen die onnauwkeurig lezen. Zie voor meer technieken de Techniekenmap van Pravoo.

De zinsbladen

Op blz. 12 wordt nog specifiek aangegeven hoe u de zinsbladen moet behandelen. Kaart 25 en 27 zijn voorbeelden van zinsbladen.

Twee tips

Zie voor het handig bepalen van het beheersingsniveau de tabel op blz. 15

7.1 Zie voor het bijhouden van de evaluatiegegevens en de ontwikkeling van het kind de grafiek op blz. 15.

1. Technieken i.v.m. spel- lend lezen

1.1 Aanleren van het zingend lezen

Zingend lezen is een benadering waarbij het kind aanpakgedrag leert die het toe kan passen bij woorden die het niet in een keer kan zeggen bij het lezen.

Het kind in het voorbeeld hiernaast leest dan m-ee-s, mees. Het kind leest spellend en het leest een woord twee keer. Het is de bedoeling dat als het kind een woord spellend leest u het kind uitlegt dat er maar eenmaal 'mees' staat en dat het kind dan ook maar eenmaal 'mees' mag zeggen. U leert het kind het lezen met verlengde klankwaarde. Zie ook leeskaart 1 met de handleiding daarnaast en leeskaart 2 en verder om dat zingend lezen te oefenen. Maar ook tijdens het lezen kunt u het bespreken en het woord met een pijl op een kaart zetten zodat het heel specifiek geoefend kan worden.

1.2 Herinneringsbijwijzer

Maak een kaart met daarop de leespijl om het kind te herinneren aan het zingend lezen.

Laat de bijwijzer boven de te lezen zin leggen. Zorg dat de pijl boven het te lezen woord komt te liggen en laat het kind de tekst of de oefenrijen met de bijwijzer lezen. Sommige kinderen/ouders hebben een voorkeur voor een witte of zwarte bijwijzer. Zoek dat uit.

1.3 Flitsen

Door woorden in flits te tonen krijgt het kind geen gelegenheid om te spellen. Dat kan door woorden op kaartjes te zetten of met behulp van het computerprogramma Flits.

1.4 Voorzingen

Sommige kinderen hebben moeite met het zingend lezen. Ze kunnen wel nazingen. Daarbij zegt u een woord zingend (zie bijvoorbeeld leeskaart 1) en moet het kind dat nazingen. Het kind zegt wat u met verlengde klankwaarde zei.

Laat het kind dat drie keer nazingen. Doe dat zo met tien woorden en laat daarna die tien woorden lezen.

Doe dat ook met tien woorden uit een tekst en laat daarna die tekst lezen.

1.5 Snel de eerste letter zeggen

Soms turen kinderen met leesproblemen te lang op een

woord voordat ze iets zeggen. Het is aan te bevelen kinderen te leren om meteen iets te doen. Met turen op de eerste letter begint vaak het spellend lezen al. Neem een tekst en laat het kind van ieder woord de eerste letter onderstrepen of met een tekstmarker kleuren. U legt het kind uit dat het erom gaat dat het bij een woord meteen iets doet. Daarna moet het kind van de woorden alleen de eerste letter zeggen. Het kind gaat de woorden van de zinnen langs en zegt steeds alleen de eerste letter/klank. Laat het kind dat twee keer doen. Daarna mag de gehele tekst gewoon gelezen worden en spoort u het kind weer aan om bij een woord in elk geval de eerste letter te zeggen, die eventueel aan te houden en dan de rest van het woord te zeggen.

1.6 Duolezen

Bij het duolezen of koorlezen wordt er vanuit gegaan dat het op sleeptouw nemen van kinderen ze mee kan trekken in een bepaald tempo en hen ervaringen op kan laten doen om in een vlot tempo te lezen zonder te spellen.

Het kind leest dan tegelijkertijd met iemand anders hardop. Bij het koorlezen gaat het om drie of meer kinderen die samen hardop lezen. Een variant is dat u een in duo/koorgelezen pagina daarna nog een keer alleen door het kind laat lezen.

2. Technieken i.v.m. leestempo

De remediërende aanpak

Bij de remediërende aanpak gaat u er vanuit dat de leessnelheid te verbeteren is. Tot groep 6 is dat een aan te bevelen benadering. Een goed leestempo is immers belangrijk. Je bent met een goed leestempo in staat om snel teksten te verwerken en je kunt ook de ondertiteling op de tv. lezen. Het trage leestempo moet dus niet te gauw geaccepteerd worden omdat het leidt tot een handicap.

Aan de andere kant is het zo dat kinderen met dyslexie per definitie een probleem hebben met de vlotte woordbeeldherkenning. Blijven hameren op de verbetering van het leestempo kan ook een tegenovergesteld effect hebben en zelfs de demotivatie voor het lezen bevorderen. De vraag is: wat is wijs?

Wijs is lang vol te blijven houden dat het tempo te verbeteren is, maar toch op tijd de tijdsfactor achter-

wege te laten als er geen vorderingen te zien zijn m.b.t. het leestempo.

Voor het verhogen van het leestempo gelden vijf gulden regels. Dat zijn:

1. Niet à prima vista lezen, maar voorbereid lezen
2. Partiële preteaching
3. Variatie in technieken
4. Alleen flitsen als de achterstand niet al te groot is
5. Altijd combineren met tekstverwerking

2.1 Herhalend lezen

Een redelijk bekende techniek voor het verbeteren van het leestempo is het herhalend lezen. Daarbij gaat u als volgt te werk;

1. U leest de woorden van bijvoorbeeld een rij (of rijen) eerst rustig voor, terwijl het kind op en kopietje onderstrepend meeleeft.
2. Nu leest het kind de rij (of rijen) en noteert u de tijd en het aantal fout gelezen woorden. De fout gelezen woorden wijst u achteraf aan en die laat u het kind nog een keer lezen.
3. Tenslotte spoort u het kind aan de rij (of rijen) nog een keer te lezen, maar nu in minder tijd en met minder fouten. Ook nu noteert u de tijd en het aantal fouten en laat u het kind vaststellen wat het verschil is tussen de twee lezingen.

2.2 Niet à prima vista lezen, maar voorbereid lezen

Hierbij gaat het erom dat u de oefenstof waarmee u het tempo wilt oefenen niet zomaar aanbiedt, maar voordat het kind het leert om het zo vlot mogelijk te lezen, voorleest. Vaak krijgen kinderen woordenrijen of een korte tekst en dan past men technieken toe als de stopwatchmethode, het koorlezen of het zgn Ralfil-ezen. Het is beter een kind eerst voor te bereiden op de woordenrij of oefentekst die straks wordt gebruikt in het kader van de tempoverhoging. Hierbij gaat u als volgt te werk.

• 1.1 oriëntatie-activiteiten

U zegt bijvoorbeeld tegen het kind: "Ergens in deze woordrijen staat het woord *aanrecht*. Probeer eens zo snel als je kunt dat woord op te zoeken." Of bij teksten: "Ergens in dit verhaal staat de zin: *De mees-te koffers zijn wel open*, probeer eens zo snel als je kunt die zin op te zoeken."

• 1.2 onderstrepend meelesen

U maakt een kopietje van de oefenrij of oefentekst. U leest dat oefenmateriaal voor en het kind leest onderstrepend met u mee. Dat wil zeggen dat het kind met een potlood de woorden onderstreept die u voorleest. Dat voorlezen doet u twee keer, een keer langzaam en een keer in een vlot tempo. Tijdens het voorlezen bespreekt u ook regelmatig bepaalde woorden uit de tekst of van de rij. U vraagt naar de betekenis en u legt indien nodig, de betekenis uit.

• 1.3 nu gaat het kind de tekst of oefenrij lezen.

U spoort het kind aan om de woordenrij of de tekst zo snel mogelijk te lezen.

Deze aanpak zorgt ervoor dat het kind al veel gelegenheid krijgt woordbeelden in zich op te nemen en goed georiënteerd met de oefening te beginnen. De kans op een succeservaring is dan optimaal.

2.3. Partiële preteaching

Deze regel is een vervolg op de eerste regel. Bij de

partiële preteaching pikt u enkele woorden uit de rij of woordtekst waar u extra oefeningen mee doet. U kunt bijvoorbeeld de opbouw van een woord bespreken; uit welke letters/woorddelen bestaat het of uit welke woordstukken. Daarnaast kunt u ook bepaalde woorden onderstrepen en die eerst oefenen. U kunt lange woorden in serie geleidelijk voor het kind opbouwen, bijvoorbeeld:

on

onzorg

onzorgvul

onzorgvuldig

U kunt ook woordparen maken zoals:

dorp-drop

staart-straat

Pas na deze oefeningen worden de woordrijen of de tekst gelezen.

2.4 Variatie in technieken

Een van de nadelen van het oefenen op tempo is dat sommige kinderen er na verloop van tijd een hekel aan gaan krijgen. Het is immers iedere keer hetzelfde liedje. Het is belangrijk om een groot arsenaal aan begeleidingstechnieken te hebben om het kind fris te houden. Bovendien werkt de ene techniek ook beter dan de andere techniek. Zie ook de Pravoomap: *Techniekenmap lezen*. Voorbeelden van aanvullende technieken naast het bekende stopwatchlezen, het herhalend lezen en het koorlezen zijn:

2.5 Voor-auditeren:

-*Gebruiksinformatie*: sommige kinderen met leesproblemen hebben ook problemen met de auditieve synthese. Het is dan belangrijk om de auditieve synthese niet geïsoleerd te oefenen uit een auditief trainingsprogramma, maar de auditieve oefeningen te doen met de leeswoorden.

-*Werkwijze*: Neem de woorden van een te lezen zin en bied die woorden geanalyseerd aan. Het kind moet die woorden synthetiseren. Daarna wordt de tekst gelezen. Doe dit zo met alle zinnen van een tekst. Deze aanpak kunt u ook doen door eerst lettergrepen te laten synthetiseren en vervolgens de zin te laten lezen. U kunt de woorden gewoon in de volgorde van de zin behandelen.

2.6 Meteen iets doen:

-*Gebruiksinformatie*: soms turen kinderen met leesproblemen te lang op een woord voordat ze iets zeggen. Het is aan te bevelen kinderen te leren om meteen iets te doen. (zie ook 1.5)

-*Werkwijze*: neem een tekst en laat het kind van ieder woord de eerste letter onderstrepen of met een tekstmarker kleuren. U legt het kind uit dat het erom gaat dat het bij een woord meteen iets doet. Daarna moet het kind van de woorden alleen de eerste letter zeggen. Het kind gaat de woorden van de zinnen langs en zegt steeds alleen de eerste letter/klank. Laat het kind dat twee keer doen. Daarna mag de gehele tekst gewoon gelezen worden en spoort u het kind weer aan om bij een woord in elk geval de eerste letter te zeggen, die eventueel aan te houden en dan de rest van het woord te zeggen.

2.7 Letterkennis kris kas:

-*Gebruiksinformatie*: het is belangrijk de letterkennis

op verschillende manieren te oefenen omdat gevarieerde oefenvormen de betrokkenheid van het kind kunnen vergroten.

Werkwijze: ga tegenover het kind zitten, neem een leestekst en zeg tegen het kind dat u met uw pen steeds een letter aanwijst. Het kind moet dan zo snel mogelijk die letter zeggen. Als het kind te lang wacht met het zeggen van de letter of als het kind een verkeerde letter zegt dan noteert u op een oefenblad de letter en daarnaast het woord. Bij een tweetekensklank zet u een streep boven de twee tekens.

2.8 Meteen iets doen bij het zinnen lezen:

Gebruiks informatie: er zijn ook kinderen die aan het eind van een zin/begin van een nieuwe zin te lang wachten en de zinnen niet op een natuurlijke manier aan elkaar vlechten.

Werkwijze:

*werkvorm 1: neem een tekst en verdeel die steeds in porties van twee zinnen door een verticale streep achter de tweede zin te zetten. Zeg die zinnen in porties van twee voor en laat het kind die twee zinnen nazeggen en daarna de twee zinnen lezen. Behandel zo een pagina en laat tenslotte het kind het blad nog een keer achter elkaar lezen.

*werkvorm 2: neem een tekst en laat het kind de eerste woorden van de zinnen onderstrepen/kleuren. Daarna moet het kind alle onderstreepte eerste woorden van de zinnen lezen in een gewoon tempo en dan nog een keer in een vlot tempo. Daarna wordt de tekst helemaal gelezen.

2.9 Hoogfrequente woorden lezen

Gebruiks informatie: er zijn kinderen met leesproblemen die het woord *locomotief* goed lezen, maar problemen hebben met woorden als dit, dat, die, daar, hier, en, de, het, etc. Ze hebben moeite met de hoogfrequente woorden. Een woord als *locomotief* heeft een hogere attentiewaarde dan de kleine woorden en dan denken ze dat ze bij die kleine woorden wel weten wat er staat, maar vanwege hun woordbeeldproblemen vallen ze door de mand.

Werkwijze: geef het kind een leesblad en laat het die kleine woorden eerst onderstrepen of met een tekstmarker kleuren. Daarna leest het kind de tekst. Een variant is: het kind onderstreept/kleurt de hoogfrequente (d.w.z. kleine) woorden in een tekst en leest die woorden ook een keer voor en daarna leest het kind de gehele tekst. Leg in elk geval ook een voorraad aan van woorden die het kind vaak fout leest en oefen die woorden m.b.v. een van de andere technieken

2.10 Het dubbele lezen tegengaan

Gebruiks informatie: Soms komt het voor dat het leestempo wordt belemmerd door het gegeven dat het kind woorden twee keer of vaker leest. Dat kost veel toetstijd.

Werkwijze: U neemt een oefenblad en het kind heeft een kopietje van dat blad. U laat het kind dat blad lezen en iedere keer als het kind een woord twee keer of vaker leest zet u een streep onder dat woord en na afloop laat u het kind het blad zien met de onderstreepte woorden en u vertelt het kind dat het de onderstreepte woorden twee keer heeft gelezen. Het

kind krijgt nu het blad met de onderstreepte woorden en wordt aangespoord er goed aan te denken die onderstreepte woorden maar eenmaal te lezen. Tenslotte krijgt het kind het originele blad zonder de onderstrepingen en wordt het weer aangespoord de woorden maar eenmaal te lezen.

2.11 Het bovenstrepnd meelezen.

Gebruiks informatie: soms is het nodig het kind heel volgend en direct te begeleiden omdat het dan ook onmiddellijk feedback krijgt over zijn leesgedrag.

Werkwijze:

1. U trekt met een pen een streep boven de woorden van een zin (even op een handige plek gaan zitten) en het kind leest wat u aanstreept.
2. Als het kind een fout maakt, of het woord niet vlot genoeg zegt, meteen stoppen en het woord bespreken (Wat staat er precies?). Dus 100% goed en vlot.
3. Dan leest het kind dat woord nog een keer. Zo wordt iedere zin behandeld.
4. Tenslotte moet de hele zin net zo lang gelezen worden tot die zin foutloos en **vlot** gaat. Vooral dat laatste is van belang. U moet dan ook zeggen: we doen de zin nog een keer totdat het vlot gaat. Door regelmatig zinstukken en hele zinnen te herhalen krijgt het kind ook de kans het sneller te doen. Het lijkt op het inoefenen van een muziekstuk.

2.12 Alleen flitsen als de achterstand niet al te groot is

Bijna automatisch laat men kinderen met leestempo-problemen met computerflitsprogramma's werken, bijvoorbeeld met het NIB-programma Flits. Hoewel dit eigenlijk het beste programma is op dit gebied, is het niet geschikt voor kinderen met ernstige leesproblemen. Uit onderzoek is ook gebleken dat flitsen van woorden niet aan te bevelen is bij kinderen met ernstige leesproblemen. We adviseren Flits te gebruiken als kinderen een C scoren op de totale CITO-DMT, dus DMT-1 plus DMT-2, plus DMT-3. Als kinderen op lagere niveaus oefenen en u het met andere begeleidingstechnieken zo ver hebt gebracht dat een kind op een paar seconden na een bepaald niveau nog net niet haalt dan is Flits ook aan te bevelen. Het flitsen is dus geschikt om in de laatste fase van de begeleiding nog te bekijken of het leestempo verhoogd kan worden.

2.13 Altijd combineren met tekstverwerking

Bij alle vormen van speciale leesbegeleiding van kinderen met leesproblemen moet men zich realiseren dat lezen pas lezen is als er sprake is van communicatie en tekstverwerking. Als u dat niet doet is er sprake van verklankingsbegeleiding en niet van leesbegeleiding. Bij het zgn. Ralflezen gaat het niet om het echte lezen, maar om de verklanking. We stellen voor om bij kinderen met tempoproblemen niet uitsluitend de techniek te oefenen, maar minimaal ook het volgende toe te passen:

-behandelen van de woordbetekenis en bij onvoldoende woordenschat de desbetreffende woorden in een eigen boekje te laten noteren met daarbij de betekenis. De inhoud van dat eigen woordenboekje moet dus enkele malen behandeld worden.

-bij het lezen de begeleiding van het voorstellende lezen uit te voeren. Dus het kind per alinea de ogen dicht te laten doen en te laten vertellen wat het ziet (aan de binnenkant van de ogen) op basis van wat het gelezen heeft.

-de inhoud na te laten vertellen

-vragen over de inhoud te stellen.

-in 2013 verschijnt de map *Begrijpend lezen 'speciaal'* die gebruikt maakt van teksten uit deze DMT-map.

2.14 De adaptieve aanpak.

Bij de begeleiding van kinderen met leesproblemen of dyslexie moet men zich goed realiseren dat je eigenlijk bezig bent iets aan te pakken waarvan je weet dat het waarschijnlijk een blijvend probleem is, nl. het probleem van de vlotte woordbeeldherkenning. Deze kinderen hebben eigenlijk een woordbeeldautomatiseringsstoornis. In het voorafgaande is aangegeven dat het toch belangrijk is om te kijken in hoeverre je het tempo kunt verbeteren, maar een keer komt het moment om de trage woordbeeldherkenning te accepteren. Dat zal ook wel moeten om te voorkomen dat het kind een hekel krijgt aan het lezen. Eind groep 5 of begin groep 6 hebt u wel zicht op het effect van de remediërende begeleiding. Valt dat tegen dan is het volgende aan te bevelen.

1. Reken uit hoeveel weken het kind nog naar school moet.

2. Bekijk hoeveel AVI-niveaus het kind nog moet behalen. Stel een kind beheerst AVI-E4. Dan moet het nog de volgende niveaus leren beheersen: M5, E5, M6, E6, M7, E7 en M8, dus nog 7 niveaus.

3. Deel het aantal te beheersen AVI-niveaus door het aantal weken dat er ter beschikking staan, bijvoorbeeld 100 weken tot eind groep 8. Dan zijn er 14 weken per niveau. U oefent dus 4 weken op niveau M5, dan 14 weken op niveau E5, en zo verder. Daarbij gaat het er alleen om dat het kind de woorden leert decoderen en de tekst leert begrijpen, maar het stimuleren van het leestempo laat u achterwege.

Als u dat niet zou doen en pas door zou gaan met het oefenen tot een niveau beheerst is dan loopt u de kans dat het kind niet verder komt dan AVI-E5. Bij de adaptieve aanpak verlaat het kind de school met de vaardigheid alle type woorden te kunnen decoderen.

Belangrijk is om nog te overwegen niet verder te gaan dan E6. Dat is ook een redelijk beheersingsniveau. Daarnaast hebben deze kinderen er recht op dat men de Cito-eindtoets aan hen voorleest. De internetversie van de Cito-eindtoets raden we af omdat daar in februari 2011 en 2012 te veel problemen mee zijn geweest.

3. Technieken i.v.m. onnauwkeurig lezen

3.1 Diagnosticerend begeleiden

In de praktijk van de hulpverlening is het zo dat er geen strikte scheiding is tussen diagnose en begeleiding. Meestal leert men tijdens de begeleiding ook nog weer veel nieuwe dingen over het leesgedrag en dat betekent dat het belangrijk is om een vorm van diagnosticerende leesbegeleiding uit te voeren, waarbij er steeds een aanpak wordt ontwikkeld die aansluit bij wat een kind aan problematisch leesgedrag vertoont.

De algemene werkwijze van deze techniek is dat u

geen techniek voorbereidt, maar een oefentekst/woordenrij neemt op het verwervingsniveau van het kind/de oudere. U heeft dan nodig: een stopwatch, een viltstift, vellen papier en kaartjes van 8 bij 8 cm. Tijdens het lezen bedenkt u zelf de aansluitende oefeningen. De aanpak van de diagnosticerende leesbegeleiding werkt heel goed als u al veel technieken hebt toegepast omdat u dan al een groot repertoire hebt aan reactiemogelijkheden op problematisch leesgedrag dat u tijdens het lezen van de tekst/oefenrij tegenkomt. De typen oefeningen die u kunt doen zijn:

*auditieve oefeningen op het gebied van de *auditieve discriminatie* (het kind zegt: *schuur* en er staat: *scheur*. U maakt dan in twee kolommen rijen met eu en uu-woorden), auditieve synthese oefeningen: als het kind *dorp* zegt i.p.v.: *drop*. U biedt dan geanalyseerde woorden die het kind moet samenvoegen, *klankpositie-oefeningen* (u hanteert een kaart met daarop vier vakken. In die vakken legt u met letterkaartjes: d-o-r-p-. U draait letter voor letter om en u vraagt: waar lag de r?)

*woordopbouw-oefeningen: als het kind moeite heeft met lange samengestelde woorden dan bouwt u ze voor het kind op: **brand**

brandweer

brandweerman

*u noteert probleemwoorden op de kaartjes om ze later te flitsen.

*u geeft een beschrijving van de betekenis van een moeilijk woord.

*u leest de tekst rustig voor en noteert de tijd en nu krijgt het kind de opdracht om de tekst ook binnen die tijd te lezen.

*u past andere technieken uit deze map toe.

3.2 Extra signaleren

Nauwkeurig lezen heeft ook met concentratie te maken, m.a.w. met activiteiten in de rechterhersenhalve. Soms moeten extra signalen aan een woord een kind helpen om net even beter naar het woord te kijken.

Het kind heeft een leesblad of tekst en u hebt een kopietje van dat blad. Het kind leest en bij fouten zegt u niets, maar zet u een streep onder het desbetreffende woord op uw kopietje. Als het blad gelezen is, krijgt het kind het blad met de onderstrepingen. Nu spoort u het kind aan extra goed te kijken bij de woorden die onderstreept zijn omdat het kind bij die woorden iets anders las dan er staat. Nu leest het kind het kopietje met de onderstrepingen en tenslotte krijgt het kind het blad zonder de onderstrepingen en moet het dat blad nog een derde en laatste keer lezen. U kunt dan ook op uw kopietje bijhouden of het kind de tekst beter is gaan lezen. Als variant kunt u ook onder ieder woord een 2 zetten als het kind woorden dubbel heeft gelezen of kleine streepjes als het kind dat woord spellend las en de aanduiding *dl.* als het kind lang nadacht bij een woord (*dl*= duurt lang).

Kies zo een type leesfout en hanteer daarbij de aanpak van het extra signaleren. Neem niet meer dan één type probleemgedrag tegelijk.

3.3 Niet hinderlijke fouten

Er zijn lezers die andere woorden lezen dan er staan, maar dan gaat het eigenlijk om synoniemen of moge-

lijke andere woorden binnen die context. Het gaat dan om het L(linguaal)-type lezers; lezers die te veel met de taalkant van hun hersenen lezen. Voor de redzaamheid van deze kinderen is het probleemtype niet zo nadelig. Toch scoren ze onvoldoende op een toets en kunt u proberen ze beter te leren kijken wat er staat.

In het algemeen gesteld mag u, als deze kinderen niet binnen de normen van bijv. AVI scoren, ze niet in een niveau houden vanwege enkele 'flutfoutjes'. Daarmee straft u hen te ernstig. De kinderen moeten gewoon in een hoger niveau lezen, maar u kunt op dat niveau het volgende proberen, waarbij we enkele eerder besproken technieken in het kort aan zullen geven.

- * laat een blad lezen en zet op een kopietje van dat blad een streep onder alle niet hinderlijke fouten die het kind las. Bespreek die fouten en geef aan dat het inhoudelijk wel kan, maar dat het kind toch moet oefenen om precies te lezen wat er staat. Laat het kind nu het kopietje lezen met de onderstreepte woorden waarbij het extra goed moet kijken. Nu laat u het blad nog een keer lezen zonder de onderstrepingen.
- * maak flitskaartjes met woorden die het kind regelmatig fout leest en oefen het snel herkennen van die woorden.
- * laat het kind lezen en pas een woord zeggen als u op tafel hebt getikt.

3.4 Visualiseren

Als kinderen andere woorden lezen dan er staan, is het aan te bevelen een variatie in reacties aan te brengen en niet altijd te zeggen: "*Dat staat er niet, kijk eens beter wat er staat!*"

Als een kind een ander woord leest dan er staat zijn dit enkele reactiemogelijkheden:

- a. even wachten om te kijken of het kind het zelf hoort
- b. niet zeggen welk woord fout is gelezen, maar zeggen dat er een woord fout was in de zin.
- c. voorzeggen
- d. laat het kind lezen en bij een fout gelezen woord moet het kind meteen het fout gelezen woord goed bekijken. Dan moet het kind/de oudere de ogen dichtdoen en het woord 15 seconden vasthouden. Daarna vraagt u het kind de letters van het woord te zeggen. Als het kind de letters niet juist zegt, herhaalt u het voorafgaande.

3.5 Extra signaleren

Soms is het nodig woorden van een extra signaal te voorzien om de lezer aan te sporen net iets beter naar het woord te kijken

Het kind leest een tekst of oefenstof en u hebt daar een kopietje van. Onderstreep op de kopie de woorden die het kind verkeerd leest of overslaat. Onderbreek het kind daarbij niet! Geef het kind dan het blad met de onderstrepingen en laat het de tekst nogmaals lezen. Zeg erbij dat het bij de woorden met een streep eronder extra goed moet kijken en nadenken.

Tenslotte krijgt het weer de 'blanco' tekst en leest het geheel voor de derde keer.

3.6 De herhaalde zinsmethode

Vaak grijpen leesbegeleiders onmiddellijk in als een kind een woord fout leest. De opdracht is dan; *Kijk eens goed wat er staat*. Het kind kijkt dan vaak net even iets beter, verbetert het woord en men gaat weer verder. Het nadeel van die aanpak is dat een kind zich niet leert te concentreren bij een gehele zin.

Als het kind een woord in een zin fout leest wordt er onmiddellijk ingegrepen, maar het kind moet ook de gehele zin nog een keer herhalen.

4. De zinsbladen

In het onderstaande gaat het om het behandelen van de leesbladen van het type van kaart 25 of 27.

Onderdeel 1

Afhankelijk van de leeftijd van het kind kunt u beginnen met het bespreken van het zinstype dat geoeftend gaat worden. Leg het kind uit hoe het zinstype is opgebouwd.

Onderdeel 2

Voordat de zinnen gelezen gaan worden is het aan te bevelen oriëntatie-activiteiten uit te voeren in de vorm van opdrachten als:

- Ergens staat de zin: *ik geef de koek weg*. Probeer die zin eens te vinden.
- Ergens staat het woord: *duim*. Probeer eens zo snel als je kunt dat woord op te zoeken

Onderdeel 3

Nu leest u de tekst voor en het kind lees op een kopietje onderstrepd mee. Op die manier weet u dat het kind precies met u meeleest. Bovendien zorgt de punt van het potlood er voor dat het kind nog beter naar de woorden kijkt.

Tijdens dat voorlezen bespreekt u ook bepaalde woorden om te checken of het kind de betekenis aan kan geven. Noteer onbekende woorden in een persoonlijk woordenboekje.

Onderweg kunt u ook taalbeschouwingsactiviteiten uitvoeren zoals:

- het kind vragen een woord te bedenken dat aan de zin/het zinsdeel toegevoegd kan worden
- het kind vragen of er een woord uit de zin kan zodat het nog een goede zin is.
- het kind vragen of het op een bepaalde zin een vervolgzin kan bedenken.
- vragen over de zin te beantwoorden. Als er staat: *Oom riep mij van ver*, kunt u vragen: wie riep er?, wat doet de hoofdpersoon?, waar is die oom?, waar ben ik?, etc.
- visuele voorstellingsvragen stellen. U leest de zin en u vraagt het kind de ogen dicht te doen en u stelt vragen over wat het kind nu voor zich zou kunnen zien.

Onderdeel 4

Nu leest het kind de zinnen zelf. Omdat het vaak nog al grote porties zijn, kunt u ook twee sessies over een leesblad doen.

Het is aan te bevelen een blad minimaal twee keer te laten lezen. Leg de tijd en het aantal fouten vast om de ontwikkeling te kunnen zien.

Bij het lezen past u de technieken toe van blz. 8-12.

Algemeen diagnose- en handelingsplanblad bij DMT-oefenmap M3 naar M8

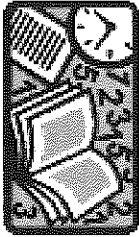
Naam:..... Geboortedatum:..... Ingevuld op:.....

School/groep:..... Ingevuld door:.....

Toetsgegevens: DMT/AVI:.....

Diagnose (Vul het rondje voor het beeld dat van toepassing is.)	kaartnummers (Onderstreep wat u uitvoert.)
1. Naar M3:	
☐ 1.1 M3 wordt niet beheerst en moet nu M3 leren beheersen	kaartnr. 1-82
☐ 1.2 De onderzochte heeft problemen met de (m)k(m)-woorden	kaartnr. 1-70
☐ 1.3 Problemen met het toepassen van de letterkennis	kaartnr. 33-69
☐ 1.4 De eerste kennismaking met de (m)mk(m)m-woorden levert problemen	kaartnr. 71-82
2. Naar E3:	
☐ 2.1 M3 wordt wel beheerst en moet nu E3 leren beheersen	kaartnr. 83-120
☐ 2.2 De m(m)k(m)mwoorden worden nog niet volledig beheerst.	kaartnr. 83-105
☐ 2.3 Moeite met letters/meerklinken; o.a.: ch/ch/ng/nk/ooi/etc.	kaartnr. 86-96
☐ 2.4 Moeite met de moeilijke m(m)k(m)m-woorden: zoals springt, stroomt, vriend, etc.	kaartnr. 97-105
☐ 2.5 Moeite met de eenvoudige tweelettergrepige woorden	kaartnr. 106-120
☐ 2.6 Moeite met het lezen van de hoofdletters	kaartnr. 83 (introductie), 84-120
3. Naar M4:	
☐ 3.1 E3 wordt wel beheerst en moet nu M4 leren beheersen	kaartnr. 121-176
☐ 3.2 Moeite met de eenlettergrepige woorden	kaartnr. 1-70, 71-105, 326-329
☐ 3.3 Moeite met de tweelettergrepige woorden	kaartnr. 106-120, 121-169, 330-331
☐ 3.4 Moeite met de drielettergrepige woorden	kaartnr. 170-176
4. Naar E4:	
☐ 4.1 M4 wordt wel beheerst en moet nu E4 leren beheersen	kaartnr. 177-226
☐ 4.2 Moeite met de drie- en meerlettergrepige woorden	kaartnr. 194-226, 332-333
☐ 4.3 Moeite met de woorden -tie uitgesproken als -/tsie/-	kaartnr. 214-216
5. Naar M5:	
☐ 5.1 E4 wordt wel beheerst en moet nu M5 leren beheersen	kaartnr. 227-264
☐ 5.2 Moeite met de drie- en meerlettergrepige woorden	kaartnr. 170-176, 194-226, 230-264
☐ 5.3 Moeite met woorden eindigend op een open lettergreep: piano	kaartnr. 262
☐ 5.4 Moeite met woorden met -c- als -/k/- en c als -/s/-	kaartnr. 244-247, 300-301
☐ 5.5 Moeite met woorden met -y-, -x-, -'s (auto's) 's(-'s avonds)	kaartnr. 228-229, 242-243, 248-251
6. Naar E5:	
☐ 6.1 M5 wordt wel beheerst en moet nu E5 leren beheersen	kaartnr. 265-296
☐ 6.2 Moeite met de drie- en meerlettergrepige woorden	kaartnr. 170-176, 194-226, 230-264, 265-296
☐ 6.3 Moeite met -ch- als: -/sj/-, -ge- als: -/zje/-, -eau- als: -/oo/-	kaartnr. 270, 271, 273, 274, 275, 277
7. Naar M6:	
☐ 7.1 E5 wordt wel beheerst en moet nu M6 leren beheersen	kaartnr. 297-320
☐ 7.2 Moeite met drie- en meer-lettergrepige woorden	kaartnr. 170-176, 194-226, 230-264, 265-296, 297-320, 332-333
☐ 7.3 Moeite met leenwoorden	kaartnr. 304-311
8. Naar E6:	
☐ 8.1 M6 wordt wel beheerst en moet nu E6 leren beheersen	kaartnr. 321-344
9. Naar M7:	
☐ 9.1 E6 wordt wel beheerst en moet nu M7 leren beheersen	kaartnr. 345-358
10. Naar E7:	
☐ 10.1 M7 wordt wel beheerst en moet nu E7 leren beheersen	kaartnr. 359-370
11. Naar M8:	
☐ 11.1 E7 wordt wel beheerst en moet nu M8 leren beheersen	kaartnr. 371-382
12. Anders (onderstreep de technieken die u toe gaat passen)	
☐ 12.1 Leest spellend	blz. 8: 1.1, 1.2, 1.2, 1.4, 1.5, 1.6
☐ 12.2 Leest te langzaam	blz. 8-11: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8, 2.9, 2.10, 2.11, 2.12, 2.13, 2.14
☐ 12.3 Leest onnauwkeurig	blz. 11-12: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6
☐ 12.4 Leest ook nog:	

Blad voor de cognitieve benadering van:.....datum:.....

 Zo lees ik:	 Dit gaan we doen:	 Dit proberen we te bereiken:	 Zo lees ik nu:

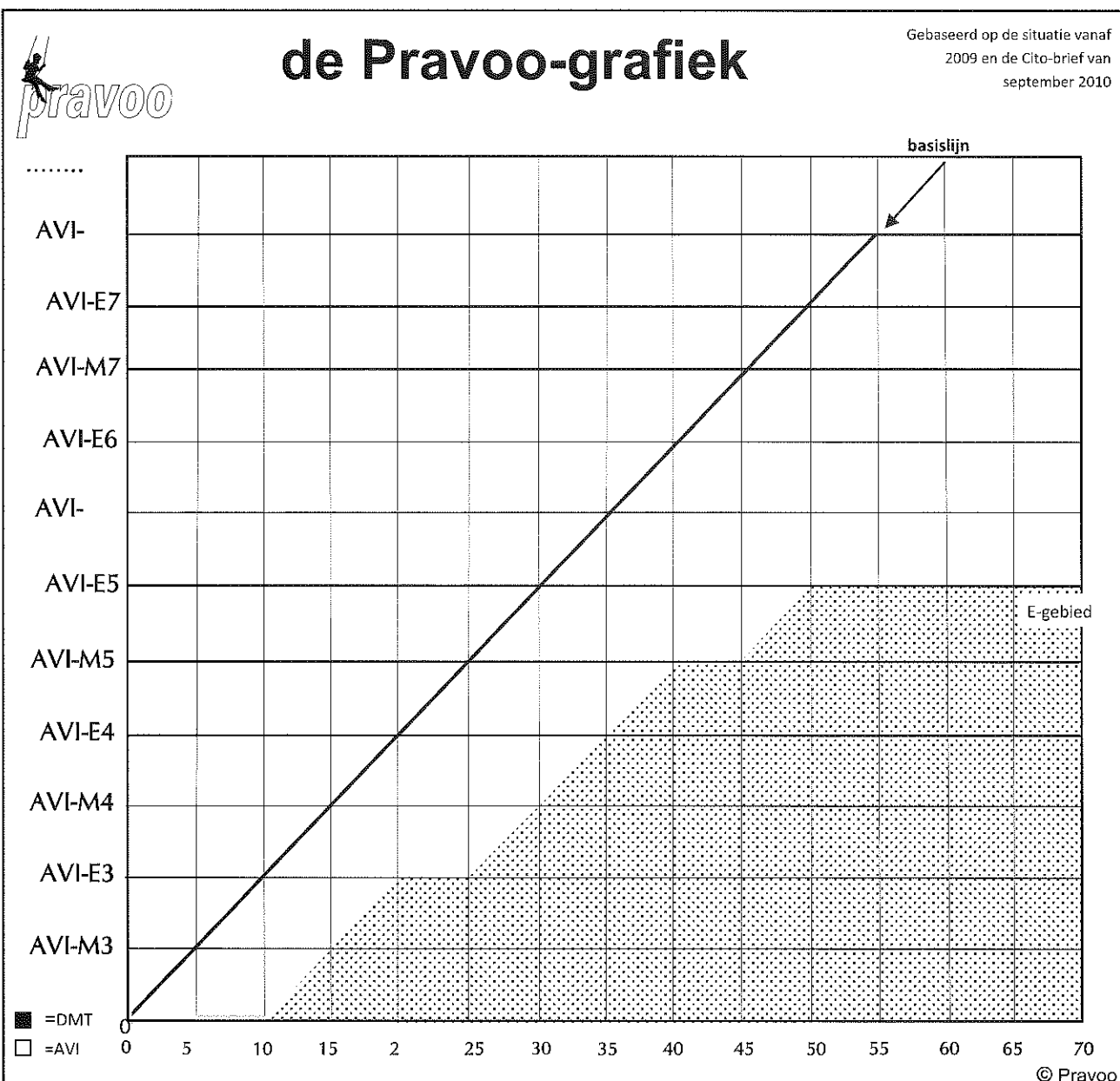
Twee hulpmiddelen

Met de rechter tabel kunt u makkelijk het beheersingsniveau van een kind aflezen. Scoort het kind bijvoorbeeld 165 woorden dan beheerst het M4 en mag u de kaarten van E4 oefenen met het kind. De normen zijn gebaseerd op de I-II-III-IV-V-indeling.

Onderstaand een grafiek waarin u met stippen de ontwikkeling van het kind weer kunt geven.

AVI-0	DMT Kaart 1 + 2	DMT Kaart 1 + 2 + 3
0	0-22 woorden	
Tussen 0 en M3	23-35 woorden	
M3	36-46 woorden	
E3		86-146 woorden
M4		147-173 woorden
E4		174-203 woorden
M5		204-218 woorden
E5		219-240 woorden
M6		241-252 woorden
E6		253-261 woorden
M7		262-273 woorden
E7		274-279 woorden
M8		280 en meer woorden

Neem bij een score van 47 woorden of meer kaart 1+2+3 af. Als het kind meer dan 47 scoort op kaart 1+2, maar 85 of minder op de kaart 1+2+3, score dan M3 als niveau. Kijk bij minder dan 86 woorden naar kaart 1+2.

Stappenkaart pravoo

van:

periode.....

Vul het witte vakje

Omcirkel de kaartnummers die gedaan zijn.

Geef aan hoe het oefenen gegaan is.

Vul het witte vakje

Omcirkel de kaartnummers die gedaan zijn.

Geef aan hoe het oefenen gegaan is.

Vul het witte vakje

Omcirkel de kaartnummers die gedaan zijn.

Geef aan hoe het oefenen gegaan is.

Vul het witte vakje

Omcirkel de kaartnummers die gedaan zijn.

Geef aan hoe het oefenen gegaan is.

Vul het witte vakje

Omcirkel de kaartnummers die gedaan zijn.

Geef aan hoe het oefenen gegaan is.

Vul het witte vakje

Omcirkel de kaartnummers die gedaan zijn.

Geef aan hoe het oefenen gegaan is.

Vul het witte vakje

Omcirkel de kaartnummers die gedaan zijn.

Geef aan hoe het oefenen gegaan is.